

8.11.2023

Kaupunginmuseon lausunto Hylkysaaren asemakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

HEL 2023-003542 T 10 03 03

Kaupunginmuseo arvioi suunnitelmaa kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta ja on päättänyt antaa seuraavan lausunnon.

Helsingin Kruununhaan ja Katajanokan edustalla Kruunuvuorenselällä sijaitsevalla Hylkysaarella on monivaiheinen historia. Se on toiminut kaupunkilaisten lehmien kesälaidunmaana, venetelakkana, huvila-alueena, merenkulkulaitoksen luotsiasemana, Suomen merimuseona ja meriarkeologien työtiloina. Nykyisin Hylkysaari on yksityisomistuksessa ja saarta kehitetään ympärivuotiseen matkailukäyttöön.

Voimassa olevassa asemakaavassa (1987) alue on merkitty virkistysalueeksi (VY). Alueelle saadaan rakentaa yleisiä rakennuksia, niitä palvelevia huoltotiloja sekä välttämättömät asunnot. Helsingin yleiskaavassa 2016 alue on osoitettu Merellisen virkistys- ja matkailun alueeksi. Aluetta kehitetään merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy mantereen virkistys- ja viheralueisiin. Merkintä sisältää loma-asumisen ja matkailun alueita.

Tulevassa suunnittelussa tulee turvata kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen sekä ottaa huomioon ja turvata luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemipalvelujen kehittämisen, luonnonsuojelun ja ekologisen verkoston sekä metsäverkoston kannalta tärkeät alueet. Merellinen Helsinki 2050-teemakartassa alue on virkistys- ja matkailupalvelujen aluetta.

Entinen luotsiasema peruskorjataan ja laajennetaan hotellikäyttöön, lisäksi alueelle rakennetaan majoituskäyttöä varten pieniä majoitusrakennuksia. Lisärakentamista tulee yhteensä noin 1 000 k-m². Yksittäisiä 1980-luvun laitosrakennuksia on tarkoitus purkaa, vanhemmat rakennukset on tarkoitus suojella. Kulkukannakset Korkeasaaren on tarkoitus purkaa ja korvata kevyenliikenteen sillalla. Kulku saareen on tarkoitus tapahtua vesitaksilla tai vastaavalla.

Nykyisessä asemakaavassa Luotsiasema sekä 1800-luvulta peräisin oleva huvila Villa Ida ovat suojeltuja sr-1 merkinnällä. Kaikki rakennukset huvivenehallia ja tutkimustaloa lukuun ottamatta kuuluvat historiallisesti, arkkitehtonisesti sekä ympäristön kannalta hyvin merkittäviin rakennuksiin/rakennelmiin. Kaavamutoksessa suojelun piiriin tulevat myös ent. luotsiaseman ja Villa Idan lisäksi ent. talousrakennus (kivitalo

8.11.2023

luotsiaseman eteläpuolella), entinen työvenehalli luotsin edessä, entinen kaasutehdas ja punaiseksi maalattu venevaja nk. Mutkavaja.

Hylkysaaren vaiheita

Hylkysaaren historiaa ja rakennusperintöä on esitelty erinomaisessa ympäristöhistoriallisessa selvityksessä (Korkeasaari, Hylkysaari ja Palosaari. Kulttuuriympäristöselvitys. Arkkitehtitoimisto Schulman Oy – Maisemasuunnittelu Hemgård. 2010). Saarella on kiinnostava ja monipuolinen historia. Kaupungin omistama saari vuokrattiin yksityiselle yrittäjälle telakkatoimintaa varten vuonna 1830. Vuotta myöhemmin vuokraoikeus siirtyi kauppaneuvos Henrik Borgströmille, jonka kauppahuoneen käyttöön esimerkiksi kuunari Carolina telakalla rakennettiin. Tuolta ajalta ovat peräisin huvilarakennus Villa Ida ja venevaja, ns. Mutkavaja.

Telakkatoiminta jatkui saarella vuoteen 1881 asti. Tämän jälkeen kaupunki järjesti 30-vuotisesta vuokraoikeudesta huutokaupan, ja saaren vuokrasi saksalaissyntyinen arkkitehti F.W. Mieritz. Hän perusti saareen mm. Suomen ensimmäisen sementtivalimon. Yritys teki konkurssin, ja saaren rakennukset myytiin pakkohuutokaupalla vuonna 1889.

Saaren valtakunnallinen ja merenkulun järjestämiseen liittyvä merkitys kasvoi, kuin 1908 luotsihallinto edellytti kaupunkia järjestämään luotsiaseman henkilöstölle uuden Vallisaaren luotsiaseman korvaavan sisävirtipaikan kaupungin alueelta. Hylkysaari oli hyvä paikka luotsiasemalle, sillä sieltä oli hyvä näkyvyys moneen suuntaan. Luotsihallinto teki päätöksen kaksikerroksisen luotsikasarmin rakentamisesta. Linnamaisen kulmatornilla varustetun rakennuksen ja sen taakse sijoitetun talousrakennuksen hyväksytyt piirustukset ovat vuodelta 1909. Saaren pohjoisrantaan valmistui puurakenteinen varastovaja. Luotsikasarmi valmistui vuonna 1910, ja luotseja alkoi muuttaa Hylkysaareen. Hylkysaaren luotsitoimintaan liittyi Venäjän sotilas- ja merenkulun järjestämiseen liittyviä intressejä, mikä aiheutti esimerkiksi suomalaisten luotsien eroamista ja venäläisten palkkaamista. Vuonna 1912 saarelle suunniteltiin tehdasrakennus asetyleenikaasun valmistamista varten. Rakennuksen piirustukset laadittiin luotsi- ja majakkalaitoksen ylihallituksen insinöörikonttorissa (P. Ivanoff ja K. Purns). Rakennuksen julkisivuja muutettiin kuitenkin yleisten rakennusten ylihallituksessa Jac. Ahrenbergin suunnitelmien mukaan.

Venäjän vallankumouksen jälkeen luotsilaitos siirtyi suomalaisille ja itsenäistymisen jälkeen vasta perustetun merenkulkuhallituksen alaiseksi. Lisätilan tarve oli Hylkysaaren luotsikasarmissa suuri, ja näin ollen suunnitelmat kahden lisäkerroksen rakentamiseksi valmistuivat 1920-luvun alussa. Korotus toteutui kuitenkin vasta 1928. Myös rakennuksen

8.11.2023

julkisivut kokivat muutoksen ja saivat ajanmukaisen klassismia edustavan asun. Jo aiemmin pihan puolelle oli rakennettu kaksikerroksinen lautarakenteinen liiteri (nykyinen työvenehalli) asukkaiden käyttöön.

Valtio pakkolunasti Hylkysaaren Helsingin kaupungilta 1931. Sodan aikana luotsikasarmin kellarikerrosta käytettiin pommisuojauna. Saarelle ei kuitenkaan osunut yhtään pommia toisin kuin Korkeasaareen.

Luotsiaseman toiminta siirrettiin kaupunkiin vuonna 1962. Saarelle jäi kuitenkin vielä asukkaita ja myös kaasulaitos jatkoi toimintaansa. Hylkysaaren vapautuvia tiloja käytettiin varastona erilaisille Merenkulkuhallituksen käytöstä poistuneille aineistoille ja välineistölle. Rantaan siirrettiin käytöstä poistunut jäänmurtaja Tarmo. Muutakin museoaineistoa keskitettiin saaren rakennuksiin. Tämän vuoksi olikin luonnollista, että merenkulkuhallitus ehdotti vuonna 1964 merimuseon perustamista saarelle. Arkkitehti Heikki Havas sai tehtäväkseen luotsikasarmin muutossuunnitelmien laatimisen. Museorakennuksen muutostyöt valmistuivat 1973, ja silloin Museoviraston merihistorian toimisto muutti Hylkysaareen. Koko saari siirrettiin Museoviraston hallintaan vuonna 1975. Käyttönoittosuunnitelman mukaisesti rakennuksia korjattiin ja rakennettiin museo- ja näyttelykäyttöön ja meriarkeologiseen konservointikäyttöön. Samalla purettiin useita tarpeettomia ja huonokuntoisia rakennuksia, joista merkittävin oli arkkitehti Mieritzin rakennuttama läntinen huvila. Luotsiasema koki useita muutoksia, mm. sen kattomuoto muutettiin aumatuksi mansardikatoksi 1978. Merimuseo avattiin yleisölle 1981. Entinen luotsiaseman halkoliiteri (työvenehalli) muutettiin museoveneiden näyttelytilaksi. Saaren itäpää erotettiin aidoin museoalueesta ja varattiin meriarkeologian osaston käyttöön. Uusi konservointilaitos valmistui vuonna 1985. Vuonna 2003 opetusministeriö teki päätöksen Suomen merimuseon sijoittamisesta Kotkaan.

Rakennusten muutoksista on kerrottu tarkemmin selvityksessä: Korkeasaari, Hylkysaari ja Palosaari. Kulttuuriympäristöselvitys. Arkkitehti-toimisto Schulman Oy – Maisemasuunnittelu Hemgård. 2010

Kaupunginmuseon kannanotto

Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa tuodaan esiin, että asemakaavan muutoksessa tulee varmistaa, että saaren kulttuurihistoriallisesti ja/tai arkkitehtonisesti arvokkaat rakennukset säilyvät tulevaisuudessa. Kulttuurihistoriallisiin rakennuksiin kohdistuu muutospainetta, joiden toteuttaminen on mahdollista siten, että rakennusten keskeiset arvokkaat ominaispiirteet voidaan säilyttää.

Hylkysaaren maisemalliset arvot Kruunuvuorenlahdella tulee vaalien ottaa huomioon asemakaavan muutoksessa. Saaren merellinen asema liittyy näköyhteytenä keskustan Kruununhakaan ja Katajanokkaan.

8.11.2023

Kaupunginmuseo pitää tärkeänä, että rakennussuojelun lisäksi asemakaavalla turvataan saaren maisemalliset arvot osana helsinkiläisiä merellisten viherympäristöjen ketjua. Myös luonnonmukaisina säilyneiden rantojen turvaaminen on jatkossakin tärkeää.

Kaavamuutoksessa suojelun piiriin tulevat myös entisen luotsiaseman ja Villa Idan lisäksi entinen talousrakennus (pesutupa), entinen työvenehalli luotsin edessä, entinen kaasutehdas ja punaiseksi maalattu venevaja nk. Mutkavaja. Rakennukset tulevat uuden toiminnan myötä käyttöön osin muuntuneina, mutta kuitenkin keskeisiä arvojaan säilyttäen.

Kaupunginmuseo esittää seuraavia suojelumerkintöjä: Entiselle luotsiasemalle kaupunginmuseo esittää suojelumerkintää sr-2. Voimassa olevassa asemakaavassa rakennus on suojeltu sr-1 määräyksellä, jossa määrätään seuraavasti: Suojeltava rakennus. Rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- tai muutostöitä, jotka tarvelevät sen rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Koska rakennus tullaan muuttamaan hotelli- ja ravintolarakennukseksi ja koska sen sisätilat ovat heikosti säilyneet, kaupunginmuseo katsoo, että suojelumerkintä sr-2 riittää turvaamaan rakennuksen kulttuurihistoriallisten arvojen säilymisen. Vaikka suojelumääräys lieventyy, on luotsiaseman tulevan laajennusosan sovittaminen maisemaan ja alkuperäiseen rakennusmassaan toteutettava rakennushistoriallisia ja maisemallisia arvoja kunnioittaen, mikä tulee asemakaavassa varmistaa. Hylkysaaren identiteettirakennuksen, entisen luotsiaseman, keskeinen merkitys merellisessä maisemassa on säilytettävä.

Kaavamuutoksella mahdollistetaan saarelle usean kymmenen erillisvillan pystyttäminen. Ne on tarkoitettu esivalmistaa puurakenteisina ja perustaa teräspaaluille, jolloin vaikutus Hylkysaaren olevaan kasvillisuuteen säilyisi mahdollisimman pienenä. Uudet kulkureitit pyritään tekemään pitkospuumaisina rakenteina. Asemakaavalla tulee varmistaa, että rakentamista huolimatta saaren luonto- ja maisema-arvot turvataan yleiskaavan määräyksen mukaisesti: Tulevassa suunnittelussa tulee turvata kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen sekä ottaa huomioon ja turvata luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemi- palvelujen kehittämisen, luonnonsuojelun ja ekologisen verkoston sekä metsäverkoston kannalta tärkeät alueet.

Villa Idan osalta kaupunginmuseo esittää voimassa olevan suojelumääräyksen mukaista suojelumerkintää, sr-1, koska sen alkuperäisten ominaispiirteiden palauttaminen on mahdollista ja se on esimerkki alueen 1800-luvun alun rakentamisesta.

Helsingin kaupunki

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo
Kulttuuriperintöyksikkö
Kulttuuriympäristöpäällikkö

Lausunto

5 (5)

8.11.2023

Entinen kaasulaitos on kulttuurihistoriallisesti ja arkkitehtonisesti arvokas rakennus, jota ei aiemmassa asemakaavassa ole suojeltu. Kaupunginmuseo esittää rakennukselle sr-2 suojelumerkintää, joka toteaa rakennuksen suojelulliset arvot, mutta mahdollistaa käyttötarkoituksen muutoksen.

Muille säilyville rakennuksille museo esittää vähintään suojelumerkintää sr-3, joka mahdollistaa niiden muuntelun uusien käyttöjen tarpeita varten, mutta estää niiden purkamisen.

Rakennuksista tulee tehdä suppea rakennushistoriallinen selvitys, ennen kuin muutoksia aletaan suunnitella.

Kaupunginmuseolla ei ole muuta huomautettavaa asemakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan.

Lisätiedot

Sari Saresto, kulttuuriympäristöpäällikkö, puhelin: 09 310 36483
sari.saresto(a)hel.fi

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö